

Helga Reidun B. Nettet

”Tynsetjakken” – og andre vevde jakker

Marit Gripstad f. Hektoen i vevstolen.

I hendene held eg ei kvit jakke, som har mønsterborder over skuldrene og på ermene, – og i nakken er det festa ein merkelapp der det står:

TYNSETJAKKEN

Handmade in Norway

Gripstads veveri

TYNSET

Kva veit me om denne?

Historia skriv seg attende til 1930-åra, til Tynset i Nord-Østerdalen:

Gripstad veveri

Marit f. Hektoen, f. 1900, og ektemannen Ole Laurits Gripstad etablerte i 1934 bedrifta Gripstad veveri. Vevstua starta i leigde lokaler i Kjølmo garden i Parkveien. Etter åra i Kjølmo garden

Produsentmerke Gripstads veveri, Tynset.

fløtta bedrifta noe rundt og endte til slutt i hallene på Utstillingsplassen, som Tynset kommunen hadde bygd i 1938/1939.

Slik omtalast bedrifta i «Det norske handelsliv. Hedmark Fylkesleksikon», frå 1952:

Gripstad veveri, Kunst- og husflidsvevning, Tynset. Tlf. Tynset 28.

Bedriften ble startet i 1934 av Marit og O. L. Gripstad med en meget beskjeden produksjon av håndvevet pryd- og nyttevev, vesentlig omfattende bordløpere, puter, sengeforleggere, vesker etc. Senere ble produksjonen utvidet til også å omfatte møbelstoffer og gulutepper. I 1939 lanserte firmaet den senere så velkjente Tynsetjakken, der er blitt en meget etterspurt artikkel så vel i innland som utland. Bedriften lider fortiden sterkt under mangel på moderne arbeidslokaler, men beskjeftiger ikke mindre enn 27 veverer og syersker og 2 kontorfunksjonærer.

Produksjonen auka betrakteleg da firmaet i 1939 lanserte ei type jakke, kalt «Tynsetjakken». Materialet var 3-tråds ullgarn både i renning og innslag, og vevteknikken var lerret i botn, med mønsterborder i rosegang (rosebragd). Med border øvst på rygg og bryst, på lommer og nedst på ermene, var desse jakkene vakre. Fargene kunne variere, men som regel var hovudfarga grå eller kvit, med gilde fargar i mønsteret.

Gjennom produktet «Tynsetjakken» vart veveriet og produkta godt kjent, både inna og utafor landegrensene. I 1948/1949 var produkter frå Gripstad veveri med på husflidsmesse i København, og utstilt i hop med «Norgesduken», lagd av Mimi Berg.

Utstillingsvindaug i New York.

Gjennom utstillingsvindaug hos William Schmidt Co. Ltd. i New York, kunne ein betrakte tolv ulike jakker og eit stort varemerkeskilt med teksten: Tynsetjakken. Handmade in Norway. Gripstads veveri Tynset. Dette seier sitt om kor populære jakkene var!

Bedrifta fløtta frå Tynset i 1951/52 til Åros i Røyken. Grunnen var nedgang i bestillingene.

Ingeborg Brandvoll f. Mælen 1929, arbeidde hos Gripstad frå 1949. I samtale med henne i år 2000, kunne ho fortel:

«Både under og etter krigen var det dårleg med klede. Dei jakkene som Gripstad laga vart populære. Folk sendte dit bestillinger, ofte med garn, for både renninga og innslaget var av ullgarn. Veverkene vov tøy, og sydamer på bygda monterte jakkene, for både kvinner og menn».

Damejakke frå Gripstad veveri, vevd på Tynset.

Mønsterborden over ryggen.

Ingeborg arbeidde to år i veveriet på Tynset, og noen år etter at bedrifta hadde fløtt til Røyken.

Produktene på den nye staden var dei same som tidlegare, jakker, og jakker og skjørt, samt løpere og golvtepper. ¹ Produksjonsmerket fekk også ein anna ordlyd: Tynsetjakken. Handmade in Norway. Gripstads veveri. Åros.

Veveriet gjekk etter kvart over til meir maskinell drift.

Utifrå prøuebøkene ser ein at kvaliteten endrer seg med tida. Ved bruk av tunnare garnkvaliteter og ein enklare fasong på jakker og skjørt, følger produksjonen det samtidige motebiletet, på 1960-talet.

Vevstua Anna Olsen

Anna Olsen starta opp med vevstue etter siste verdenskrig. Det begynte med produksjon av stoff til golvfiller, i eit slags bomullsgarn. – Og gjekk så over til å veve stoff til jakker. ² Med 3-tråds ullgarn frå Rauma ullvarefabrikk i både renning og innslag vart dette gode og varme plagg, og med fargerike

To herrejakkjer vevd av Anna Olsen.

Mønster på ermet.

Mønsterbord på bærestykket.

border i rosegang laga ho staslege produkt både for kvinner og menn.

Produkta hennar skiller seg frå dei andre, spesielt gjennom fargebruken.

Damejakke vevd av Anna Olsen.

Detaljer av mønstreborden fremst på ermet.

Kundene kunne til ein viss grad velge botnfargar sjøl. Og utifrå botnfarga vart mønsterbordene samansett slik at fargane gjekk over i kvarandre. Plagga var fasongsydde med innsnitt og legg i livet.

Bestillingane kom stort sett frå private kunder i Nord-Østerdalsbygdene.

Anna Olsen hadde veversker i huset, og syersker på bygda som gjorde jakkene ferdig. Sønnen Tor fortel at han som guttunge sykla rundt til syerskene med vevd stoff til montering. Syerskene budde i nærleiken, frå Kjæreng i sør, til «nordomtæ» Tynset-byen.²

Anna Olsen var fødd Lilletrøen i Alv-dal i 1909, og gift med Oscar Theodor-son Olsen f. 1896. Han hadde arbeid som kontorist. Sonen deira, Tor Ingvald, var fødd i 1934. Dei åtte egedomen Hagen, ved omkjøringsvegen, g. nr. 40-62. Her dreiv Anna vevstue, og blir i Tynset bygdebok av 1972 oppført som veverske.

Betzy Gundersen

Betzy Gundersen, eller til dagleg kalt Fru Gundersen, starta med vevstue noen år seinare, truleg uti 1950-åra. Denne heldt til i første etasje i bolighuset Solbakken, nær Tjønnområdet.

Ho vov jakker med ein «ny» vri, av meir rette stykker. Renninga var kvit eller svart, med den same eller ei avvikande innslagsfarge. Jakkene hadde smale mønsterborder som var plassert fremst på ermene, og som kanter rundt halsen og ned foran. Både renning og innslag var i ullgarn, med lerretsbinding i botn, og med mønsterborder i ro-sengang.

Ein av informantene trur «ho gjorde det godt», og må ha hatt ein stor produksjonen. Informanten hugser godt at fru Gundersen leverte postpakker på Tynset postkontor sommaren 1958 og 1959.³ Nordøsterdalsmuseet har fleire av jakkene hennar i samlingene.

Eit knippe jakker produsert av Betzy Gundersen.

Detalj av mønsterborden i nedre kant.

Produsentmerket, Betzy Gundersen, Tynset.

Betzy Larsdatter Gundersen var fødd Lommelund, Stavanger i 1903. Ho var gift med Ragnar Gundersen f. 1895, frå Larvik. Han etablerte seg som saksførar på Tynset i 1939. Dei budde på eigedommen Solbakken, g.nr. 43-12, bak dagens Tynset hotell. Huset står framleis og er eit anneks til Tynset hotell. Betzy og Ragnar Gundersen hadde borna Benedicte f. 1927 og Fridtjof Frank f. 1934.

¹ Ingeborg Brandvoll, f. Mælen

² Tor Olsen

³ Arne Dag Østigaard

Veveria på Tynset-byen

Denne oppblomstringa av vevstuer og veverier på Tynset i 1940-50-åra er spesiell. Ein av grunnene er virkningene av krigen, da det var mangel på stoffer til å sy klede av. Dei tre produsentane var derfor til stor hjelp når folk skulle skaffe seg eit plagg til penere bruk.

Veveria prega verkeleg samfunnet rundt stasjonsbyen på Tynset, der det budde 300 – 400 personer, meiner ein av informantane.³ Tre store kvinnearbeidsplassar, Gripstad veveri med 29 og dei to andre med borti 15 tilsette tilsaman, utgjorde ein betydeleg kvinnekraft i eit industrielt miljø. Å ha eit fast arbeid gjorde kvinner sjølvstendige, og dette ga dei unge eit økonomisk grunnlag for å etablere hus og heim.

Jakkene vart internasjonalt kjent, og vart ei merkevare for Tynset. Dei skapte også ein mote, gjennom popularitet og utbreiing. Materialbruk og vevteknikk var omtrent den same for alle tre, men likevel vart produkta ulike.

At tre kvinner med bolig nær Tynset-byen levde av å produsere vevde jakker, var kanskje ikkje så rart. På den tida kunne mange kvinner å veve. Desse tre satsa stort, og i samarbeid med dyktige syersker fekk produkta så god kvalitet, at dei vart etterspurt. Dei vart marknadsført både i inn- og utland, og veveria klarte å håndtere store bestillingar. På denne måten lykkast bedriftene med produkta. – Men bak det heile låg truleg ein kvinneleg skapartrang, med blick for fargar, form og fasong.

Utstilling i 2000

Desse jakkene har pirra nysgjerrigheiten blant fleire. Kor kom desse frå, kven

var opphavsmennene bak osb. To av dei nemnde veverkene, Marit Gripstad og Betzy Gundersen, har produsentmerker og gjev seg til kjenne, medan Anna Olsen sine produkt er utan merking.

Det er i seinare tid fokusert på dei vovne jakkene frå Tynset. På etterjuls-vinteren i 2000 sette Tynset husflidslag i gang ei innsamling, både av jakker, og ikkje minst informasjon om dei tre veveria. Arbeidet førte til avisomtale og ei utstilling ved Museumssentret Rams-moen.

forvalter, spesialfelt er tekstilgjenstan-der og folkeleg draktskikk. Fleire artik- lar i Årbok for Nord-Østerdalen.

Kjelder:

Litteratur:

- Det norske næringsliv. Hedmark Fylkesleksikon. 1952.
Red: Johs. Sætherskar.
- Ivar A. Streitlien: Tynset bygdebok bind 1. 1972.
- Bjarne Grandum: Tynset bygdebok, bind 5. 1998.
- Manskoret «Ljom» 60 år. 1895 – 1955. Jubileumsskrift.
- Gripstad veveri: Prøvebøker frå 1939 og 1950.

Informanter:

- Ingeborg Brandvoll f. Mælen 1929, samtale 9/5 2000.
- Tor Olsen f. 1934, samtale 29/8 2013.
- Arne Dag Østigard f. 1942.
- Berit Nesseth f. Storeng 1928.

Om forfattaren

Helga Reidun Bergebakken Nasset, f. 1951, bur i Alvdal. Ansatt i Nord-østerdalsmuseet sia 1988, samlings-